

Història de la literatura nacional o comparada*

Julius Petersen

L'ocasió que se'm brinda de parlar sobre un tema antic, tot sovint polèmic, que apareix contínuament sota una nova llum i que avui es pot dir que torna a ser especialment actual, i de fer-ho en aquest venerable lloc sagrat, llar de tradicions científiques de gran importància, fa poc menys que obligat conjurar els esperits d'aquest lloc i buscar la protecció dels manes de la casa.

Fa exactament vint-i-cinc anys que Gustav Roethe començava el seu discurs solemne sobre el públic literari a Alemanya¹ traçant un panorama de la participació de Göttingen a la investigació alemanya en història de la literatura i caracteritzant de manera succinta el ritme que en aquest àmbit, condicionat per la història intel·lectual, trobava la seva expressió en el canvi de tendència de les generacions.

A començaments del segle XIX, els fills de la Il·lustració i de l'Sturm und Drang van ser els primers que van fer créixer la llavor de Herder en un sòl àrid: el teòleg orientalista Johann Gottfried Eichhorn i l'estètic Friedrich Bouterwek van atrevir-se, com escriu Eichhorn, a endinsar-se a l'oceà de la literatura, a fi d'estalviar temps i treballs a aquells que més tard volguessin solcar-ne les aigües. Al servei d'una empresa polihistòrica, l'*Allgemeine Geschichte der Künste und Wissenschaften (Història General de les Arts i les Ciències)*, elaborada per una societat d'erudits de Göttingen, van aplegar en dotzenes de volums totes les dades aleshores disponibles de les literatures precristiana i europea, inclosa la història de la ciència, classificant-les en grans períodes i vies que avançaven en paral·lel.² Això és el que llavors s'anomenava a Alemanya història literària general. A França, però, cap a la mateixa època

* «Nationale oder vergleichende Literaturgeschichte? Vortrag bei der zweiten allgemeinen Sitzung des 56. Deutschen Philologentages in der Aula der Universität Göttingen am 29. September 1927», *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, 6 (1928).

Conferència pronunciada a la segona sessió general del 56è Congrés de Filòlegs Alemanys a l'aula de la Universitat de Göttingen el 29 de setembre de 1927.

(1816), François Noël i Delaplace ja feien servir l'expressió *cours de littérature comparée*, que Amédée Duquesnel utilitzaria com a subtítol d'una exposició general semblant a la duta a terme per Bouterwek.³

Mentrestant, a Alemanya s'havien anat abandonant els objectius d'una perspectiva universal extensiva en favor d'un cultiu intensiu del sòl de la pàtria. Unes dues dècades després del final de l'obra de Bouterwek, trobem un altre panorama: l'any 1837, amb la sortida dels set de Göttingen, la universitat Georgia Augusta perdia els homes que estaven destinats a erigir una ciència nacional en el lloc del fantasma d'una història literària general: els germans Grimm com a fundadors de la ciència alemanya de la llengua i l'antiguitat, Friedrich Christoph Dahlmann com a creador d'una ciència de les fonts de la història alemanya i Georg Gottfried Gervinus com a historiador de la literatura nacional alemanya. Amb el seu retrobament en el primer congrés de germanistes a Frankfurt del Main (1846), semblava fundar-se una comunitat de treball⁴ d'esperits afins com la que avui sol designar-se amb el nom de «ciència alemanya».

Amb tot, el 1837, l'any de la sortida dels set de Göttingen, Theodor Benfey va rebre la càtedra de l'assignatura de lingüística comparada, i aproximadament al cap de dues dècades va acabar la seva magna obra, que complia els pressentiments romàntics de Friedrich Schlegel i Görres i que havia de constituir el punt de partida d'una història internacional de temes i motius que unia Àsia i Europa i que avançava paral·lelament a la lingüística comparada. El vers de Goethe «Orient i Occident ja no es poden separar» va ser el lema que va donar títol a la revista destinada a apuntalar aquesta història de temes i arguments.

Sembla una coincidència simbòlica el fet que el mateix any 1859 en què apareixia el *Pantschatantra* de Benfey, Karl Goedeke, que havia tingut com a professors Beneke i els germans Grimm, tornés a Göttingen per ellistir, amb els mitjans inexhauribles de la biblioteca d'aquesta universitat, el seu *Grundriss zur Geschichte der deutschen Bildung* (*Esquema de la història de la literatura alemanya*), un fonament bibliogràfic imprescindible que havia de delimitar la matèria de la història de la literatura nacional.

Així, en el curs de quatre generacions, a Göttingen es va produir dues vegades aquella transició entre l'expansió internacional i la concentració nacional que s'ha pretès convertir en una llei de la història literària comparada i de la història de la cultura,⁵ després que Goethe ja reconegués en la diàstole i la sístole una llei vital d'abast general. Amb Goedeke, però, la victòria temporal de la concentració es posa especialment de manifest, per tal com aquest compilador incansable i organitzador genial, que amb les seves investigacions històriques va seguir l'exemple de Benfey, va seguir un altre pla bibliogràfic. Amb el recolzament del rei Maximilià II de Baviera, va emprendre la tasca d'elaborar un diccionari de temes i arguments de la literatura universal, a fi de bastir un fonament per a la història de la literatura universal semblant al que l'*Esquema* constituïa per a la nacional. Aquest inventari de temes i arguments de la literatura universal, una tasca que superava la capacitat de treball i la visió d'un sol individu, no ha estat acabat, i el resultat distint de les dues empreses sembla simptomàtic del destí que han conegut fins avui aquestes dues branques científiques a Alemanya.

És cert que a finals de segle va aparèixer la història de la literatura comparada com a disciplina pròpia que reclamava un lloc al mateix nivell que la història de la literatura nacional i que es considerava com a mínim tan antiga i privilegiada com aquella, ja que podia fer remuntar les seves arrels fins al període clàssic, fins a Lessing, Herder, Schiller, Goethe i els romàntics. El punt de partida d'aquest nou moviment no va ser Göttingen, sinó Munic. L'escola poètica d'aquesta ciutat, amb l'obra de traducció dels Geibel, Heyse, Leuthold, Schack i Hertz, va aspirar a una expansió en la literatura universal gairebé equivalent a l'ambicionada pels romàntics i amb aquesta tendència va influir també sobre la ciència. A Munic, l'estètic Moritz Carrière va afegir al seu llibre titulat *Die Poesie* (2a edició, 1886) l'annex «Trets fonamentals i suggeriments per a la història de la literatura comparada del teatre», on, referint-se a les traduccions, recomanava la utilitat estètica d'una història comparada de temes i arguments.⁶ Al costat d'ell va treballar Michael Bernay, la inacabada obra vital del qual havia de ser *Homer in der Weltliteratur*, i un alumne d'aquest, Max Koch, que va participar en la fundació de dues revistes d'història de la literatura comparada que durant algun temps van existir alhora.⁷ Ja abans de la guerra mundial van desaparèixer tots dos òrgans i, amb ells, el moviment sencer, que s'havia esgotat en la història de temes i arguments aproblemàtica. Avui, aquest moviment sembla aturat i colgat, mentre que la història de la literatura nacional experimenta una florida, després que Willhelm Scherer, l'hereu de Jakob Grimm i de Gervinus, l'hagi organitzat rígidament en el si de la filologia alemanya i que els estímuls de Dilthey l'hagin revifat des del punt de vista de la història intel·lectual i n'hagin augmentat els problemes. Si a Alemanya hi ha encara una segona disciplina, al costat d'aquesta història literària i intel·lectual nacional, només pot ser una ciència literària general, que, enfront de la concepció purament històrica, reclama el seu dret com a sistema i teoria fonamental. La «història de la literatura comparada», però, avui ens sembla, si considerem la situació de la ciència alemanya, obsoleta en el nom i en la cosa.⁸ En el nom, perquè és una malformació, una analogia dolenta amb l'anatomia comparada i la història de la llengua comparada, les quals veien en la comparació un mitjà per acostar-se, tot remuntant la història de l'evolució, a l'origen comú o a la formació paral·lela de llengües i éssers vius emparentats. Quant a la matèria, perquè els objectius i els mètodes no van quedar massa clars i perquè tendien a la superficialitat materialista. Per a nosaltres, la metodologia de la història de la literatura comparada anterior al 1900 estava caracteritzada pels noms de Betz i Wetz: si bé és cert que aquests dos programàtics es distingien per la seva relació amb el mètode filològic —el primer el volia seguir i el segon el volia combatre—, és igualment veritat que tots dos coincidien totalment en l'exigència que la història de la literatura comparada assolís el mateix grau d'exactitud en el tractament dels fets que les ciències naturals.⁹ El credo era el del positivisme, com quedava especialment de manifest en la contínua invocació de Wetz al modèlic mètode psicològic de Taine. En aquesta determinació temporal es troba la raó més profunda de per què la ciència de la literatura de la generació actual té una actitud indiferent i insatisfeta envers tot allò que en altre temps s'anomenava història de la literatura comparada. Avui, sentim el positivisme com un dogma mecànic, estrany i oposat a la interioritat de l'esperit alemany,

però oblidem fins a quin punt Taine va estar influït per Hegel; ja gairebé no ens donem per al·ludits quan avui es desacredita la dèria pels temes i arguments de la història de la literatura comparada com una aberració precisament de la ciència alemanya, i ja no veiem cap ironia en el fet que hagi estat un filòsof estranger, per bé que molt influït per l'idealisme alemany i especialment per Hegel, és a dir, Benedetto Croce, qui hagi alertat sobre l'esterilitat de la història de temes i arguments com un fi en ell mateix.¹⁰

Si l'opinió de l'estranger pot contribuir, així, a fer que tornem a trobar-nos a nosaltres mateixos, tampoc hem de tancar els ulls al fet que per als altres pobles la idea de la història de la literatura comparada no està morta en absolut. És veritat que la revista nord-americana *Journal of comparative literature* (1903) va tenir una vida molt curta, però a França, on el 1900, amb ocasió de l'exposició universal de París, ja s'havia organitzat un congrés dedicat a la «Histoire comparée des littératures» (que no va ser res més, en realitat, que un congrés internacional de filòlegs de literatures modernes),¹¹ després de la guerra va néixer una nova revista que ja es troba en el seu setè any. La *Revue de la littérature comparée*, editada per Baldensperger i Hazard, es distingeix del contingut de les desaparegudes revistes alemanyes pel fet que la història dels temes i arguments hi és relegada a un segon terme,¹² enfront dels estudis sobre les relacions intel·lectuals entre els diversos països, sobre les influències recíproques de les seves literatures, concretament sobre la recepció i la repercussió dels escriptors francesos a l'estranger i dels escriptors estrangers a França, de tal manera que la literatura nacional francesa es troba òbviament en el centre o, almenys, té un predomini en la consideració comparativa.¹³ D'acord amb el seu projecte, la nova revista es distingeix pel fet que, a banda d'excel·lents treballs d'exposició i d'investigació, ofereix periòdicament un panorama de totes les noves publicacions que tracten la qüestió de la història de les relacions literàries internacionals, i que informa de totes les contribucions (fetes en instituts de recerca, congressos i conferències) que han promogut la causa de la comparació entre literatures.

Amb això es posa de manifest que a Alemanya encara correspon la part més gran pel que fa a la investigació, però que en els assumptes organitzatius la ciència alemanya ha patit un gran retrocés. No només a França, sinó també als Estats Units, Anglaterra i els països escandinaus, a les universitats hi ha càtedres d'història de la literatura comparada, com les que es van demanar també per a Alemanya a finals del segle XIX, però que no es van concedir (d'altra banda, ocupar-les hauria estat difícil).¹⁴ A moltes universitats, a Harvard i Columbia, a París, Lió, Tolosa, Dijon, últimament també a Estrasburg, s'han fundat instituts de literatura comparada, amb els quals s'aspira a organitzar una col·laboració internacional que és comparada a la Societat de Nacions com a mitjà d'entesa, de l'aproximació cultural i de la pau internacional.¹⁵ La comparació amb la Societat de Nacions no està mancada totalment de raó, per la qual cosa no s'hauria de menysprear la seriositat científica de la *littérature comparée*. Alemanya no ha estat exclosa en absolut de la cooperació; al contrari, constitueix un objecte essencial de la investigació comparativa, tot i que amb un paper passiu. No es pot deixar de tenir la impressió que, en la mateixa mesura en què ha perdut la seva posició en la política internacional, ha perdut també la direcció d'un àmbit científic que havia creat ella mateixa.

Sense entrar ara en l'aspecte polític d'aquesta qüestió, no podem eludir el deure d'un autoexamen, el qual inclou una certa qüestió de responsabilitat. La ciència alemanya ¿ha quedat endarrerida en sacrificar les tasques de la literatura comparada en favor d'un nacionalisme de mires estretes, «en l'avarícia de la *Kultur* i l'enveja de la *Bildung*»?¹⁶ O bé la disciplina de la història de la literatura comparada s'ha abandonat perquè les seves tasques fonamentals ja es duïen a terme en la història de les literatures nacionals? Naturalment, amb el nom de literatura nacional no em refereixo únicament a la literatura alemanya, sinó que concedeixo a la romanística, l'anglística, l'eslavística, etc., alemanyes la mateixa part que a la germanística en les tasques comparatives.

No cal demostrar l'afirmació que la història de cada literatura nacional inclou deures comparatius. En la mateixa mesura que el concepte de nació no es pot explicar sense les influències recíproques internacionals, no és imaginable l'aïllament d'una literatura nacional. Més encara, ni tan sols les seves fronteres estan delimitades clarament ni per la llengua nacional ni per l'autoctonisme geogràfic o etnogràfic. La nostra literatura nacional va més enllà dels límits de la llengua alemanya, en la mesura en què les creacions literàries en una llengua estrangera nascudes en sòl alemany també han de ser considerades productes de l'esperit alemany.¹⁷ El Waltharius, el Ruodlieb, l'Archipoeta, una part del teatre medieval i del teatre didàctic dels jesuïtes, els diàlegs dels humanistes, la lírica dels poetes llatins dels segles XVI i XVII, com també les obres del XVIII escrites en francès, com les odes de Frederic el Gran o fins i tot les temptatives franceses d'un Stefan George o d'un Rilke a la nostra època, hem de considerar-les, per raó de l'autor, obres alemanyes amb un vestit estranger, i forma part del conjunt de problemes de la història de la literatura nacional determinar per mitjà de mètodes comparatius en quina mesura la mentalitat i la sensibilitat alemanya, la consciència lingüística alemanya, s'obrien pas també quan els autors utilitzaven una llengua estrangera, de tal manera que aquestes temptatives fins i tot podrien ser considerades traduccions a una llengua estrangera d'una concepció bàsica alemanya no escrita. En efecte, un coneixedor subtil de la literatura medieval com Paul von Winterfeld, per exemple, ha reconegut l'humor de Suàbia en el llatí de Notker i l'aspror de la Baixa Saxònia en el de Hrotswith, i en la monja de Gandersheim ha distingit un idioma tan peculiar que només pot imaginar una traducció de les seves poesies al baix alemany, no a l'alt alemany.¹⁸

Si, d'altra banda, intentem delimitar les fronteres de cada literatura nacional segons l'extensió de la llengua nacional, hem de reconèixer que novament contindrà incomptables productes d'un esperit estranger assimilats i incorporats per mitjà de la traducció i l'elaboració poètiques. No fa falta que pensem en la literatura romana i la seva relació de dependència respecte de la literatura grega, que ja en l'antiguitat va portar a la comparació constant. En certs períodes de la literatura alemanya la situació no ha estat gaire diferent, si bé força més intricada.¹⁹ Si deixem de banda els Diatessarons del període de l'antic alt alemany o l'èpica cortesana de l'edat mitjana, en què abundaven les modificacions dels temes originals tractats, l'art de la traducció desenvolupat d'ençà del Renaixement, que pugna amb les formes estrangeres i prova de germanitzar el sentit estranger de la forma, significa, en qualsevol

cas, un enriquiment progressiu de patrimoni estranger, i la comparació de les traduccions amb els seus models és una tasca filològica que promet una gran abundància i fertilitat de resultats a la història de la llengua, la història de la cultura, la història de l'estil i la història del gust, en la mesura en què en aquestes produccions es podria prendre el pols de la llengua artística i l'art de la llengua, els mitjans expressius, la capacitat artística i el sentit de l'estil de períodes sencers.

En dos àmbits, doncs, en l'ús de les llengües estrangeres i en la incorporació lingüística d'obres estrangeres, les literatures nacionals se solapen, de manera que sorgeixen, en certa manera, zones intermèdies internacionalitzades que representen un patrimoni comú: el Waltharius es troba tant en l'àmbit de la història de la literatura medieval-llatina com en el de la literatura alemanya, mentre que el Shakespeare de Schlegel pertany, com a creació, a la literatura anglesa, i com a recreació a l'alemanya.

Aquests creuaments de les fronteres, però, no estan limitats a la literatura traduïda, la qual més aviat acostuma a ser una conseqüència i gairebé sempre constitueix una prova del fet que l'original estranger ja ha exercit una gran influència en el país i, per tant, ja n'existeix la necessitat del trasllat. Un tercer àmbit, d'abast més profund i més difícil de delimitar, es troba en les irradiacions de l'esperit nacional estranger, que a través dels seus pensadors i escriptors és portat més enllà de les fronteres de la nació, que en ocasions pot arribar a fer arrels més fondes i a obtenir fruits més abundants a l'estranger que en el propi país i que està destinat a sobreviure l'existència física de la nació i a difondre'n l'existència ideal.²⁰ Es tracta, per tant, de tots els fenòmens que avui ens fa por d'anomenar influències i dependències, ja que aquestes paraules tot sovint duen associades unes idees massa mecàniques.

La constatació i exposició de totes les relacions i influències internacionals, que constitueix l'objecte principal de l'actual *littérature comparée* de fora d'Alemanya, no es basa en cap mètode *comparatiu* pròpiament dit, ja que abans que res —com a pressupòsit de la influència recíproca— s'hauria de demostrar una certa igualtat en la dotació dels pobles que participen en l'intercanvi cultural. El procés de la influència mateix no es pot determinar en absolut per mitjà de la comparació, ja que, perquè fos així, seria necessari l'equilibri i la posició de repòs entre les unitats que són objecte de comparació. En canvi, quan es tracta de moviments que van cada vegada d'un factor productiu a un altre de receptiu, l'interès de l'observació només es pot trobar en la part receptiva. El factor productiu és conegut, i la determinació de la seva influència a penes pot mostrar-ne cap tret essencial nou; la mena i l'extensió de la influència que exerceix, en canvi, ajuda a caracteritzar la manera de ser de la part receptora. Les investigacions que tenen per objecte aquesta mena de processos de recepció, per tant, no les podem qualificar de literatura comparada en un sentit estricte: una obra com *Shakespeare und der deutsche Geist* (*Shakespeare i l'esperit alemany*), de Gundolf, pertany a la història de la literatura nacional alemanya, ja que el que en constitueix l'objecte de l'exposició és el comportament canviant de l'esperit alemany en relació amb Shakespeare i la manera com aquest autor el va impregnant gradualment, o, dit amb poques paraules, la penetració de Shakespeare en la literatura nacional alemanya i la seva recepció com a fill adoptiu de l'esperit

alemany. Inversament, cal considerar que una obra com *Goethe en France*, de Baldensperger, forma part de la història de la literatura o de la cultura franceses. Aquesta pertinença és encara més clara quan el comportament de la part receptora és negatiu, quan preval la crítica i l'apropiació inicial es converteix en rebuig i separació, és a dir, quan es produeix un procés que té com a pressupòsit el desequilibri entre les dues parts i el resultat del qual és la presa de consciència per part de la nació receptora de la seva peculiaritat diferent. És indubtable que un llibre com *Voltaire im Deutschland des 18. Jahrhunderts (Voltaire a l'Alemanya del segle XVIII)*, de Korff, es troba enterament dins el marc de la història de la cultura alemanya.

La situació és diferent, però, quan la irradiació universal d'un geni en l'espai i el temps, la seva transformació a través dels segles i els pobles, ha de ser resumida en una visió de conjunt, com pretenia fer, per exemple, *Homer in der Weltliteratur (Homer en la literatura universal)*, l'obra projectada per Bernay, o com podrien ser els balanços semblants sobre la influència universal de Virgili, Dant, Shakespeare o Goethe. Sens dubte, aquests temes surten fora de l'àmbit de les històries de les literatures nacionals; no es poden concebre com a processos receptius, sinó que s'han de plantejar des del punt de partida productiu. Tot i això, la seva funció no es pot considerar tant comparativa com acumulativa, i queda el dubte de saber si el seu resultat té més importància bibliogràfica que no pas històrico-literària. S'ha de registrar una massa ingent de proves, que constitueixen judicis, manlleus, imitacions, elaboracions i traduccions. En el cas que sigui possible donar a aquest balanç la forma d'una exposició, i que aquesta exposició ordenadora tingui un sentit, aquesta forma per força prendrà l'aspecte que suggereixen uns títols com ara *Virgili a l'edat mitjana, Ciceró a través dels segles* o *Horaci en el judici dels segles*. Més que la diferència duradora en el gust de les diverses nacions, s'estudiarà l'actitud d'èpoques senceres i el canvi en el gust que s'hi reflecteix. De fet, els estudis aplegats en la col·lecció *Das Erbe der Alten (L'herència dels antics)* estan ordenats gairebé totalment segons aquesta periodització i segueixen la vigència fluctuant del seu protagonista a través de l'edat mitjana, el Renaixement, el barroc i la Il·lustració, sense trobar factors de comparació productius en les diferències entre les nacions. En el lloc d'aquestes trobem altres unitats; l'esperit de l'època hi té més importància que l'esperit nacional i constitueix el factor unificador en una concepció de la literatura que, almenys en el cas dels pobles que viuen en la mateixa comunitat cultural, pot obrar de manera sincrònica.

Deixem ara aquesta breu llambregada a la història de la literatura universal, de la qual ja intuïm, de lluny estant, que el problema més difícil és l'exposició, i fixem-nos altra vegada en la història de la literatura nacional. Dins del seu àmbit utilitza la comparació –ja que la comparació no es limita als objectes internacionals– quan, en comptes de presentar la literatura i l'esperit de períodes sencers, com ara la Il·lustració alemanya, l'*Sturm und Drang*, el classicisme alemany o el romanticisme alemany, amb un enfocament històrico-evolutiu, demostrant que cada un d'ells té l'origen en el període anterior, els situa de manera sintètica els uns al costat dels altres, com a unitats distintes la comparació de les quals permet distingir no només les diferències en la cosmovisió, els problemes i l'estil originades pels canvis en l'orientació intel·lectual de l'esperit de l'època, sinó també, inversament, allò que tots

aquests períodes tenen en comú, i d'aquesta constatació en resulta allò que en la cosmovisió, els problemes i l'estil hi ha d'específicament alemany. Com és lògic, però, només la comparació amb l'estranger pot demostrar que això és una peculiaritat nacional. Un llibre com *Klassik und Romantik (Classicisme i romanticisme)*, de Strich, que es limita al material de la literatura nacional, no té en compte en el seu esquema antitètic allò que el classicisme i el romanticisme alemanys tenen en comú, i això només s'hauria posat de manifest si s'hagués estès la comparació al classicisme i el romanticisme d'altres països.

Ara bé, per molt que la investigació es fixi en aquestes coses en comú, per molt que veiem, com Friedrich Schiller, en el conjunt de la literatura la quinta essència de la vida intel·lectual de la nació i, d'aquesta autoconfessió, intentem distingir-ne el pols, l'element característic, l'essència més pregona de l'ànima nacional, el so veritablement característic, en realitat, només es pot reconèixer per mitjà de la comparació internacional: la història de la literatura no adquireix un caràcter nacional complet fins que esdevé comparativa. Alhora, però, deixa de ser història de la literatura, ja que, per comparar el conjunt, se l'ha de deixar de concebre com un producte de l'evolució, per considerar-la una realitat pertanyent a l'àmbit de l'ésser (és a dir, fora de l'àmbit de la història); i, d'altra banda, la peculiaritat nacional no es pot reconèixer únicament a partir del material literari, sinó que troba el seu complement en totes les altres manifestacions de la vida intel·lectual de la nació. Així, en última instància, no es compara la literatura, sinó una unitat resultant de la comparació de la literatura amb altres terrenys de la vida intel·lectual de la nació. La il·luminació recíproca de les arts, de la qual parlava Walzel, no és suficient. La religió, la filosofia, l'ètica, la política i totes les màximes de l'actuació, si bé experimenten certes transformacions originades pel canvi en l'esperit de l'època, també estan determinades, en la seva persistència i naturalesa constant, pel caràcter nacional, invariable en el seu nucli essencial. L'esdevenir d'aquest caràcter es manifesta en la història de l'esperit i el seu ésser es revela en l'estudi de la cultura. En el mètode de la comparació, la transició de la categoria de l'esdevenir a la de l'ésser equival a una transició dels fets als conceptes, de les forces a les formes, de l'evolució històrica a la intuïció essencial, de les personalitats als tipus, i, com a conseqüència última, pot sortir –tot i que hi ha el perill de la generalització constructiva– el tipus de l'home alemany, que en si mateix ja és un producte de la comparació i que haurà de tornar a demostrar la seva unitat tancada en la comparació amb el tipus del francès, de l'anglès i d'altres pobles veïns.

I per què només dels pobles veïns? En realitat, fins ara aquestes comparacions bàsicament només s'han fet entre els alemanys i els francesos: en la literatura, l'ha dut a terme Romain Rolland; en la ciència, les trobem, per exemple, en les conferències pronunciades per Vossler a Bremen, que porten el títol de *Die romanischen Kulturen und der deutsche Geist (Les cultures romàniques i l'esperit alemany)*, i, darrerament, en *Esprit und Geist*, l'apassionada comparació cultural d'Eduard Wechsler que parteix de la diferència lingüística, s'esforça a enfondir mitjançant l'antítesi constant el centre essencial de totes dues nacionalitats i finalment resol el dualisme amb la referència a un objectiu evolutiu comú, que es troba en l'hel·lenisme.

Ara bé, ¿es podria fer –ens hauríem de preguntar– la mateixa comparació entre un tipus com l'alemany, el francès o l'anglès i el de l'home grec? Per a les connexions transversals de l'educació secundària, a les quals estava destinat en primer lloc el llibre de Wechssler, aquesta comparació és sens dubte tan aclaridora com útil. Però crec que, com a comparació, seria una empresa impossible; ja que el resultat seria sempre el coneixement del component grec en la cultura alemanya o francesa, i aquesta influència històrica dirigida en una sola direcció impossibilita tota comparació. La contraposició sobre la mateixa base és impossible, perquè falten la simultaneïtat, el vincle històric, la comunitat de destí i la influència recíproca de l'intercanvi cultural, que en els pobles veïns es donen en la forma de la competència en la pugna per uns objectius semblants. Una cèlebre oda de Klopstock representava la rivalitat en les obres poètiques i en la realització de la idea de la humanitat com una cursa entre la musa anglesa i l'alemanya. Potser ens podríem representar encara més bé la competència de les cultures europees amb la imatge d'una cursa de relleus en què cada equip va canviant de generació en generació i l'avantatge el du ara un equip, ara l'altre. Aquesta cursa es pot plasmar com un procés històric quan la literatura europea s'imposa com a objectiu representar com un moviment unitari la comunitat ideal existent des del Renaixement. El que en la comparació és contraposat de manera antitètica, d'aquesta manera, és refós en una unitat superior. El que Hermann Hettner va presentar, en la seva història de la literatura del segle XVIII, com tres evolucions que corrien en paral·lel, i que Georg Brandes encara va fusionar de manera més estreta per al període del segle XIX, altres ho estenen a lapsos temporals encara més llargs i ho consideren un únic procés unitari, com ara l'anglès Saintsbury en la seva obra en dotze volums *Periods of European Literature*, i en la seva *Història de la literatura de l'Europa occidental* l'holandès Gerrit Kalff, autor que va morir després d'acabar-ne el segon volum.²¹ Com a contrapartida d'aquestes exposicions, trobem una altra història comparada de la literatura dels pobles de l'Europa oriental, que té com a tema el reflex de l'evolució de la literatura europea occidental a l'est.²²

L'objectiu de la història de la literatura comparada, així, va més enllà del tractament de les influències literàries entre les nacions que viuen en la mateixa comunitat nacional. Alhora, però, la història de la literatura deixa de fer justícia a tots els deures de la comparació, en la mesura en què el que és comú preval sobre les diferències i el fet de la comunitat en si mateixa, el seu esdevenir i el canvi en la seva unitat, és elevat a la categoria d'objecte de la investigació i l'exposició.²³ I, com a història de la literatura, torna a transgredir els límits de la història estricta de la literatura quan la influència literària és inclosa en una història dels moviments intel·lectuals de l'Europa moderna.

Però aquesta tasca ha de considerar-se un objectiu de la tendència de la història intel·lectual, en la qual ha entrat la nova ciència literària alemanya. Sense ignorar la necessitat d'aquests fonaments, aquesta ciència s'ha després del lligam filològic amb la llengua individual, els mitjans expressius de la qual determinen tots els problemes formals; l'enfocament de la història intel·lectual, doncs, ha ocupat el lloc que fins ara volia ocupar la història de la literatura comparada; les tasques que li corresponen, però, només pot dur-les a terme amb

una postura metodològica fonamentalment diferent, que renuncia al mecanisme positivista de la teoria del *milieu* i de les influències. Les realitats dels fenòmens simultanis que estan en harmonia no poden explicar-se exclusivament a partir de les influències recíproques, sinó que també cal tenir en compte la llei interna de l'evolució paral·lela que han seguit conforme al seu destí. Les influències només són possibles quan aquestes lleis han originat una manera de pensar consemblant. Un mètode que investiga aquestes afinitats estructurals pot ser designat com a comparatiu en tots els sentits. Així, es configuren noves unitats que no es troben en la perspectiva de la tendència evolutiva nacional, sinó més aviat en la relació horitzontal de la contemporaneïtat, el vincle generacional, l'esperit de l'època. Es produeix un reagrupament de la dimensió vertical a l'horitzontal. Leibniz i Shaftesbury són més congenials que no Leibniz i Jakob Böhme, d'una banda, i Shaftesbury i Hume, de l'altra. Entre Lessing i Diderot s'estableix una relació més estreta que entre Lessing i Klopstock o entre Diderot i Rousseau. Baudelaire tradueix Poe perquè en aquest es troba a si mateix. També la recepció de certs temes i motius en una determinada època està determinada per la història intel·lectual; només cal recordar com un tema típic del barroc, el de l'amazona, la guerrera amant, torna a aparèixer, amb tots els motius del trastorn mental, en Schiller, Kotzebue, Kleist, Werner i en el teatre francès, després d'haver estat reprimat en l'època del racionalisme.²⁴ Els problemes tenen la seva època i troben unes solucions determinades per l'època. Les qüestions humanes elementals, com el destí, la llibertat, l'amor, la mort, la immortalitat, no estan tan arrelades nacionalment com ho poden estar els temes i les formes. La història dels problemes, de la qual Rudolf Unger ha assenyalat el camí, no es podrà limitar, per tant, a l'àmbit de l'esperit nacional, per molt que en un primer moment apliqui els seus mètodes als contextos familiars. És imprescindible fixar-se en la literatura dels països veïns, tal com va fer Kluckhohn en el seu estudi sobre el concepte de l'amor en la literatura del segle XVIII. Si es consulta la *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, revista editada per Kluckhohn i Rothacker i l'equivalent alemany de la *Revue de littérature comparée*, apareguda dos anys abans, es veurà que el nou enfocament no s'ocupa menys dels problemes internacionals que l'antiga història comparada de la literatura, i que el seu àmbit històric té un abast encara més gran, en la mesura en què té en compte també la comunitat cultural europea de l'edat mitjana. Per tant, sens dubte ens trobem novament en un període d'expansió. Però la nova tendència nega explícitament que constitueixi una branca científica pròpia,²⁵ sinó que s'acontenta d'unir en un punt de vista afí els representants dels àmbits científics més diversos.

També la *littérature comparée* francesa s'imposa objectius pertanyents a l'àmbit de la història intel·lectual, per tal com pretén seguir els grans corrents i tendències del món intel·lectual europeu, com el classicisme, el romanticisme, el realisme i el simbolisme, a través de tots els països que els han adoptat. Ara bé, si es considera que les investigacions comparatives són passos preparatius de l'objectiu suprem d'una història general de la literatura universal que reclama el seu lloc i el seu dret al costat de la història general de l'art i de la història general de la filosofia, en aquest punt del programa cal posar-hi un signe d'interrogació doble, ja

que la possibilitat d'una història universal de la filosofia i de l'art és tan problemàtica com l'equiparació amb aquestes d'una història general de la literatura universal.

En els debats sobre les possibilitats i els objectius d'una història comparada de la literatura, res no hi ha provocat tanta confusió com la paraula *Weltliteratur*, de la qual enguany podríem celebrar el centenari. El 1827, quan Goethe va aprofitar el pretext de la representació del *Tasso* de Duval a París per parlar d'una literatura universal que s'estava formant i en què als alemanys els era reservat un lloc d'honor, no podia pensar en cap altra cosa que en un intercanvi en el comerç universal literari –cada vegada més intens «en la vivíssima agitació de l'època actual i gràcies a les millores en la comunicació»–, en una comunitat de béns entre les nacions possibilitada per les traduccions de les obres de les diverses llengües i en un acostament i igualació de les literatures nacionals originats per la nova literatura universal.²⁶ Com que en una altra ocasió parla dels desavantatges que precisament l'alemany podria trobar en el mercat literari internacional, no considerarà el pas la literatura universal, entesa en aquest sentit, com una simple avaluació d'actius (contràriament al que creia, per exemple, Joseph de Maistre, que va dir que una nació podia significar per a una altra una *postérité contemporaine*). De fet, el consum literari dels pobles de cultura actuals, en la realitat de la traducció, encara no constitueix un reconeixement d'un valor estable. Amb el pas del temps, però, en la mesura en què la història universal s'equipara amb el judici final, l'activitat traductora de totes les nacions acaba duent a terme una selecció en què, a la llarga, només les obres mestres perennes i incomparables de la literatura de la humanitat poden figurar les unes al costat de les altres com a obres supranacionals i com a patrimoni comú.

La literatura universal, en aquest segon sentit, ha sortit del context històric, i una excursió pels cims de la història intel·lectual –com la que duia terme Karl Rosenkranz (*Die Poesie und ihre Geschichte* [La poesia i la seva història], 1855) en seguir en els diversos pobles els ideals poètics de la bellesa, la saviesa, la llibertat i la seva evolució– es troba a una altura suprahistòrica.

Hi ha, però, un tercer concepte de la *Weltliteratur*, el de la suma de tot el que s'ha escrit, la literatura universal de la humanitat, en la qual tots els pobles i èpoques participen de manera activa, i que només es podria considerar una unitat si existís una llengua universal en què hagués estat produïda. En comptes d'això, aquesta totalitat, a causa de la seva formació, segueix estant dividida entre les literatures nacionals, i la seva evolució, donats els grans intervals temporals i espacials, tampoc es pot representar com una evolució històrica contínua. Una construcció tan magnífica com la que Moritz Carrière va intentar en la seva obra *Die Kunst im Zusammenhang der Kulturentwicklung und die Ideale der Menschheit* (*L'art en el context de l'evolució cultural i els ideals de la humanitat*) (1863-1874), on concebia la dialèctica de l'esperit universal en diversos nivells de consciència de la humanitat successius, en edats universals de la natura, de l'ànima i de l'intel·lecte, entenia per humanitat només Europa i els seus precursors orientals immediats i no deia res ni dels nous problemes de la cultura americana i africana ni dels destins de les cultures en procés de declivi i tràngol de mort.

En realitat, l'evolució es produeix amb començaments sempre nous dintre de certes cultures i les seves èpoques, i només es pot oferir un panorama coherent de la seqüència dels sistemes culturals de la història universal com l'expressió de l'esperit de cada un d'aquests períodes universals, tal com Vico i Herder ho van postular al segle XVIII i Breysig i Spengler ho han intentat fer en la nostra època. Així com la literatura nacional està inserida en l'estudi de la cultura nacional, així també la literatura universal s'enfonsa en la continuïtat de la cultura de la humanitat i la seva història.

Si d'aquest macrocosmos, en què tot forma un gran teixit, n'aïllem el fil d'una literatura universal històrica i el situem en paral·lel a una història general de l'art i a una història general de la filosofia, no hi apareixeran només les mateixes esquinçades i interrupcions, sinó que, a més a més, toparem amb una dificultat especial: la immensitat i la inaccessibilitat del material literari, en qualitat i quantitat. L'historiador de l'art pot viatjar per tot el món i contemplar de manera immediata tots els originals, mentre que l'historiador de la literatura rodamón mai podrà, ni que sigui un Mezzofanti, entreveure totes les obres d'art de les literatures xinesa, índia, persa, àrab i finesa en la seva forma lingüística nativa. Sacrificant la seva consciència filològica, haurà de recórrer a judicis aliens o a traduccions, les quals amb prou feines deixen pressentir l'idioma original de l'obra, i amb això hi perdrà molt més que el filòsof, que pot considerar que la forma d'un sistema intel·lectual és menys essencial que el seu contingut conceptual. Al contemplador de la literatura universal també li importarà més el contingut que la forma; l'enfocament científic de la literatura de la humanitat es converteix indefectiblement en un enfocament filosòfic; tampoc pot ser un enfocament històric, ja que les condicions del naixement i les línies evolutives, que la història de la literatura nacional ha d'il·luminar, es troben, pel que fa al conjunt, en la foscor de l'espai i el temps, enterrades, interrompudes, o potser mai han existit. La història de la literatura universal pot arribar a ser, en el millor dels casos, una compilació de la labor duta a terme per les diverses històries de les literatures nacionals, i res més que això són les empreses editorials que ostenten aquest títol i produeixen fatalment la impressió d'una omnisciència fingida que, en realitat, no pot ser altra cosa que una còpia de segona o tercera mà.²⁷

Al costat i per damunt d'aquesta labor compiladora, però, hi ha una altra perspectiva de la literatura universal, que no pretén ser històrica, que renuncia tant al punt de vista de l'evolució com a la visió completa, que només selecciona tipus representatius o s'atén a la selecció acomplerta per la crítica dels segles, per l'obra traductora de les nacions, per la influència universal de l'esperit. D'aquesta manera, en el lloc del concepte universal de la literatura mundial hi apareix el concepte de valor, del qual hem parlat com la segon accepció de la paraula: el patrimoni comú de la humanitat en les seves obres més excelses, que es troba per sobre de les nacions. L'abast d'aquesta literatura universal és relatiu; ha esdevingut històric en l'intercanvi literari dels pobles de cultura i accedeix a un àmbit ontològic que es troba per damunt del desenvolupament històric. En primer lloc, està determinat nacionalment, per tal com cada poble considera que la literatura universal la componen els tresors estrangers que s'ha assimilat de manera duradora; però, a través de l'evolució de l'intercanvi que es

produeix en la història universal del gust, s'ha objectivat gradualment en el coneixement dels valors eterns, i aquest coneixement s'efectua a través de la crítica comparativa i pot trobar el seu coronament en les normes de l'estètica objectiva. En aquestes dimensions elevades per damunt de les nacions i la comunitat cultural internacional, hi participen d'igual manera els tres estrats de la reflexió literària: aquestes dimensions figuren com a personalitats en la literatura nacional, com a tipus representatius de les seves nacions en la comunitat cultural internacional, i com a profetes de la humanitat (segons la designació de Dilthey) i idees encarnades en la literatura universal. La tasca de la història de la literatura nacional és la de comprendre aquesta literatura històricament, en la continuïtat de l'evolució. La història universal de la literatura l'ha de jutjar críticament per mitjà de la comparació. La reflexió sobre la literatura universal l'ha d'explicar en el seu sentit més profund. Aquest art de la interpretació, quan s'apliqui a l'obra individual com a reflex i expressió d'un món, també utilitzarà punts de vista històrics i comparatius, però només com un auxiliar subordinat, ja que l'objectiu últim d'aquesta hermenèutica ha de ser la comprensió absoluta de la literatura considerada un univers en si.

L'observació d'August Wilhelm Schlegel en el sentit que la crítica constitueix el membre intermedi entre la història i l'estètica és la clau per entendre les tasques d'una comparació de la literatura que no és història de la literatura, sinó que de fet és anterior en el temps als inicis d'aquesta. La primera comparació literària internacional tenia un caràcter apologètic; es va desenvolupar en els temps de la *Querelle des anciens et des modernes*, quan l'esperit de l'època moderna intentava afirmar-se a si mateix enfront del prestigi opressiu dels antics, i arriba fins a la comparació de Schiller entre la *Ifigènia* de Goethe i la d'Eurípides i fins a la seva formulació de la diferència entre la poesia ingènua i la sentimental. Amb el reconeixement de la relativitat històrica dels valors s'havia adquirit el fonament d'una consideració històrica com la que postulava la filosofia cultural de Herder. Al mateix temps, però, la comparació literària com a crítica productiva oferia el material per establir tots els conceptes literaris fonamentals, totes les comprensions sobre l'essència dels gèneres, formes estilístiques i mitjans tècnics.

Ara no és el moment de parlar de la crítica comparativa, la qual és la base imprescindible i la demostració més expressiva de tota estètica literària.²⁸ En canvi, sí que m'he de referir breument al fet que l'enfocament comparatiu de les formes pot donar lloc a una exposició històrico-evolutiva, quan la mateixa mena de transicions d'un gènere a un altre en diverses literatures nacionals se situen en paral·lel. Així, W. P. Ker, per exemple, en el seu cèlebre llibre *Epic and romance* (1896), va deduir els conceptes formals d'èpica i novel·la a partir de les èpoques heroiques i cavalleresques, de les quals van sorgir uns fenòmens coincidents en les literatures alemanya, francesa i escandinava. Per accedir als conceptes i interpretar la forma èpica, va haver de recórrer també a Homer i els seus imitadors. I fins a quin punt aquest mètode era un imperatiu de l'hora ho demostra el nord-americà A. R. Marsch, que, independentment de Ker, al mateix any 1896, va afirmar que no es podia respondre la qüestió homèrica sense haver comparat el *Mahâbârata*, el *Ramâyana*, el *Schah-nameh*, com

també els poemes heroics germànics, romànics i finesos.²⁹ Aquesta mena d'enfocament històrico-evolutiu amb punts de vista sociològics sembla una característica específica de la ciència anglosaxona, que ja en el primer intent de bastir una metodologia de la comparació literària, en el llibre de M. Hutcheson Posnett *Comparative Literature* (1886), assenyalava des de lluny aquests problemes en la línia de l'evolucionisme de Spencer.³⁰

Si aquest enfocament històrico-evolutiu es fixa abans que res en les formes primigènies, hi ha una altra possibilitat de comparació literària que consisteix en la confrontació de les diverses històries literàries nacionals en tot el seu recorregut i en l'observació dels fenòmens consemblants en la seva evolució. Si, com fa Spengler, considerem els presocràtics i els filòsofs del Renaixement com a coetanis d'una mateixa fase cultural, podrem obtenir nous punts de vista sobre una contemporaneïtat relativa. Es dóna una contemporaneïtat absoluta, en canvi, quan, per exemple, observem que en la literatura japonesa i en la de l'Europa occidental es produeix exactament a la mateixa època, la fi de l'edat mitjana, i sense influències recíproques la transició de la literatura cortesana a la burgesa, de la literatura fantàstica a la realista, de la literatura estamental a la literatura nacional.

Aquestes observacions van portar a la formulació precipitada d'unes lleis històrico-literàries sobre la successió regular dels gèneres o la seqüència de les tendències estilístiques que en l'època del positivisme van poder reclamar la categoria de lleis naturals, però que actualment tornen a basar-se en la dialèctica hegeliana.³¹ La regularitat d'aquests fenòmens d'analogia, que s'aproxima a una estructura simètrica-proporcional de les diverses literatures nacionals, però que deixa entreveure constants interrupcions o desviacions de l'esquema en determinades condicions sociològiques o històriques d'una altra mena, constitueix un camp encara no estudiat en la seva major part i que només es podrà abordar quan les històries de les literatures nacionals hagin obtingut un contingut estable i permetin l'observació paral·lela. Quan el gran manual de la ciència de la literatura de Walzel s'hagi enllestit, potser sorgirà la possibilitat de tipificar les històries de les literatures nacionals (presentades l'una al costat de l'altra) segons les formes de la seva evolució i de descobrir regularitats en els seus cursos paral·lels.

Aquesta mena de comparació de la història literària és pròpia d'una ciència de la literatura general que s'erigeix sobre la base de les històries de les literatures nacionals. La seva època ha arribat, però els seus fruits encara no són madurs. Tornant a la pregunta del principi, és a dir, si necessitem càtedres de literatura comparada a més de les d'història de la literatura nacional, hi respondria: per què no? Establiu aquestes càtedres, però, quan hagin aparegut els investigadors que mereixin ocupar-les pel seu treball científic. De moment, aquesta ciència literària comparada no és cap matèria d'ensenyament, i encara menys d'examen, sinó un àmbit de recerca del futur que només pot apuntalar-se amb la col·laboració de les matèries que hi conflueixen i que es pot fomentar més bé a través d'instituts de recerca que no amb càtedres.

Entre les tasques que aquests instituts de recerca haurien d'acomplir es troben no més nous objectius, sinó també antics dissenys de la història comparada de la literatura. El

diccionari de temes i arguments de la literatura universal, per exemple, que va emprendre Goedeke i després d'ell va prometre també Jellinek, és veritablement un fonament necessari, tan imprescindible com el diccionari de gramàtica i el *Manual* de Goedecke d'història de la literatura nacional. El necessitem, no per tornar a enfonsar-nos en un alexandrinisme de la història dels temes i arguments, sinó per superar l'estadi de la mera història dels temes i arguments i relegar-lo al lloc que li és propi (al diccionari), des d'on pot ser útil a finalitats superiors de la història literària. És impossible dedicar a cada tema, encara que estigui santificat pels noms dels escriptors més excelso, una empresa tan extensa com la que representa el pla del *Corpus Hamleticum* de Schick. Necessitem una visió sintètica que reuneixi les elaboracions literàries de cada tema i de cada motiu i que permeti analitzar-ne la freqüència i la dinàmica temporal i nacional des de la perspectiva de la comparació i la història intel·lectual. Amb les notes bibliogràfiques, a més, s'ha de procurar que la feina feta amb anterioritat no es perdi. El registre fet en l'àmbit del folklore per Reinhold Köhler i Bolte, o també pels finesos Aarne i Krohn, pot resultar modèlic i útil per a aquesta empresa, que també hauria d'establir una relació viva entre la literatura popular i la literatura artística.

Aquest és només un exemple de les moltes tasques que esperen a la col·laboració de totes les disciplines de l'àmbit històrico-literari. Per parlar del seu conjunt necessitaríem una altra hora. Avui es tractava de determinar la relació entre la història de la literatura nacional i la de la literatura comparada, i, com que només ho podia fer de manera sintètica, per acabar voldria tornar a resumir en poques frases les idees fonamentals de la meua exposició.

1. La història de cada literatura nacional ha de ser comparativa, ja que només les diferències amb les altres nacions poden posar de manifest l'expressió peculiar de l'esperit nacional en la llengua, l'estil i el món conceptual. Una història de la literatura únicament comparativa, en canvi, no té tasques ni mètodes que justifiquin la seva condició de disciplina científica.

2. La comparació literària al marge del context històric, sobre la base de la semblança en els temes, els motius i els problemes, és un mitjà de la crítica que serveix tant per a l'explicació de conceptes literaris fonamentals (gènere, forma, estil, tècnica) com per a l'establiment i la comprovació de conceptes de valor estètics, i, per tant, representa un mètode de la ciència literària general que, per mitjà de la caracterització d'individualitats literàries i de trets nacionals típics, pot arribar a tenir una gran importància també per a la història de la literatura nacional.

3. Una història literària internacional sintètica de certs períodes només és possible en una història dels moviments intel·lectuals que poden ser viscuts de manera contemporània per les nacions que es troben en una mateixa comunitat cultural. Un desplegament mundial de la literatura universal, per tant, a causa de la separació temporal i espacial de les zones culturals i els períodes històrics, no és imaginable com a procés històric.

4. La comparació de les històries de les literatures nacionals, fins i tot deixant de banda la relació cultural i la influència intel·lectual recíproca, permet observar formes evolutives consemblants dintre de cada àmbit cultural. Aquestes analogies entre les diverses evolucions culturals (determinades per una sèrie de lleis internes) constitueixen en el seu conjunt un

àmbit encara no estudiat. La recerca sistemàtica d'aquests problemes en un context històric, sociològic i de la psicologia dels pobles requereix la col·laboració de diverses disciplines i la creació d'instituts de recerca.

El somni d'una ciència literària del futur d'abast universal s'assembla a l'agosarada empresa de la reconstrucció de la torre de Babilònia i de l'anul·lació de la confusió de les llengües que impera entre els pobles, les seves literatures i les seves ciències. Davant nostre s'estén el quadre d'un immens recinte d'obres en què s'ha d'eleva un temple majestuós del qual ja es revelen les formes a través de la bastida. En les criptes subterrànies hi ha els motius primigenis de la fantasia humana en els seus mites, contes i sagues. A la planta baixa, les absidioles de les literatures nacionals. Des dels seus nínxols s'obre la vista de la sala de sostre alt de la planta circular, en què es destaquen les estàtues dels grans escriptors i profetes de la humanitat. I per damunt del conjunt s'eleva la volta de la cúpula prodigadora de llum, on plana i ho domina tot la mirada de l'esperit universal. Des dels fonaments fins al pis superior metafísic, des del treball abnegat de l'artesà fins a la direcció estimulante del qui mana i la contemplació solitària i feliç del sacerdot, una sola i gran obra de la comunitat, que convida a entrar-hi: *Introite nam et hic dii sunt*.

És un somni, i el despertar ens retorna a les oposicions que dominen l'hora actual, a la consciència de la limitació del nostre saber i la nostra capacitat i al deure de complir les tasques més immediates de la casa pròpia. Però els somnis sovint són anhels no acomplerts que poden seguir actuant en la consciència desperta en la mesura en què assenyalen els objectius. En aquest sentit, la imatge utòpica hauria de romandre en la nostra imaginació i acompanyar la nostra feina bo i donant-li una direcció. □

Traducció de Marc Jimènez

1. *Deutsche Reden*, Leipzig, 1927, pp. 240 i ss.

2. Johann Gottfried Eichhorn, *Geschichte der Literatur von ihren Anfängen bis auf die neueste Zeit*, 3 vols. en 5 parts, Göttingen, 1805-1811. Abans ja havia aparegut l'*Allgemeine Geschichte der Cultur des neueren Europa*. 2 vols., Göttingen, 1796/1799. Reeditat com a *Geschichte der schönen Redekünste in den neueren Landessprachen*, en 6 volums dividits cada un en dues parts, Göttingen, 1805-1812. Eichhorn va encarregar la descripció de la història de les literatures danesa, sueca i holandesa a erudits desconeguts d'aquests països. —Friedrich Bouterwek, *Geschichte der Poesie und Beredsamkeit*, 3 vols., Göttingen, 1801-1819. Bouterwek va considerar, com demostra el pròleg del seu primer volum (p. VI), la possibilitat d'una altra mena d'exposició: «Seria temptador, per a la continuació d'aquesta història, assajar una elaboració sincrònica dels progressos de l'esperit i el gust estètics en les diverses llengües de l'Europa moderna. Però resulta més natural, i no menys instructiu, explicar ininterrompudament fins al final la història de la literatura de cada una de les nacions que en l'obra present es prenen en consideració. També porta en aquesta direcció, i cap a una transició natural entre una literatura i una altra, el camí que ha pres la cultura estètica en l'Europa moderna». Per a ell, aquest camí es representa com la seqüència formada per Itàlia, Espanya, Portugal, França, Anglaterra i Alemanya.

3. Amédée Duquesnel, *Histoire des lettres, cours des littératures comparées*, T. I-VIII, París, 1841-1845. Poc després, L. Benloew, en la seva conferència d'entrada a Dijon, va oferir un esquema de l'evolució de la literatura universal que acusava una forta influència de Herder i que va titular *Introduction à l'histoire comparée des littératures*. L'exemplar de què dispose de la biblioteca estatal de Prússia (Dijon, 1849) conté la dedicatòria manuscrita següent: «Al meu estimat cosí Prof. Dr. Theodor Benfey, de Göttingen». L'expressió abreujada *littérature comparée* com a designació d'un àmbit científic es va generalitzar, segons Baldensperger (*Revue de la littérature comparée* 1, p. 5), a partir de la utilització que en va fer Sainte-Beuve el 1868.
4. El discurs inaugural de Jakob Grimm, però, rebutja el treball en comú en un sentit estricte: «tota obra vàlida sempre l'haurà de carregar sobre les seves espatlles l'individu» (*Verhandlungen der Germanisten zu Frankfurt a.M.*, Frankfurt, 1847, p. 17).
5. J. Textes, «Pröleg» a P. L. Betz, *La Littérature comparée*, 2a edició, Estrasburg, 1904, p. XXV.
6. En el seu llibre anterior, *Das Wesen und die Formen der Poesie* (1854), Carrière, en la nota sobre història de la literatura «Ideen zu einer vergleichenden Darstellung des indischen, persischen, griechischen und germanischen Volksepos», utilitzava, tot remetent-se a la lingüística comparada, la semblança dels motius de la poesia heroica com a punt de partida d'una comparació.
7. *Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte*, 1887-1910. *Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte*, 1901-1909.
8. Ja en la *Logik* (vol. 3, p. 6) de Wilhelm Wundt es posa en qüestió la seva possibilitat. Com a ciències de l'esperit comparades, es reconeixen la lingüística, la mitologia, la jurisprudència; «en canvi, el tractament purament històric predomina en la mesura en què els objectes tenen un origen exclusivament arbitrari i individual: com passa en l'art i les obres literàries. Per això hi ha una història de l'art i de la literatura, però no una ciència comparada de l'art i de la literatura, mentre que totes les disciplines esmentades anteriorment també es presten al tractament històric».
9. P. L. Betz, «Literaturvergleichung», *Literarisches Echo*, 3 (1901), pp. 657-665. També a *Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte der neueren Zeit*, Frankfurt a.M., 1902, pp. 9 i ss. – W. Wetz, «Über Begriff und Wesen der vergleichenden Literaturgeschichte», a *Shakespeare vom Standpunkt der vergleichenden Literaturgeschichte. Eine Kritik von den Brinks Rede «Über die Aufgaben der Literaturgeschichte»*, Hamburg, 1892.
10. B. Croce, «La letteratura comparata», a *La critica* I (1903), pp. 77-81. II (1904), pp. 483 i ss.
11. *Annales internationales d'histoire. Congrès de Paris, 1900. 6.e Section. Histoire comparée des Littératures*. París, 1901. – El discurs inaugural, de Ferdinand Brunetière, «La Littérature européenne», també es va publicar a la *Revue de deux mondes*, 161 (1900), pp. 326-355.
12. La justificació d'això es troba en una explicació pro domo del sisè any (1926), p. 141.
13. En el seu discurs d'habilitació a Würzburg, Ed. von Jan (*Germ. Rom. Monatschr.*, 15, pp. 305 i ss.) ja va intentar demostrar l'existència d'un vincle íntim entre la història de la literatura francesa i l'enfocament de la literatura comparada.
14. Contra la petició de Betz es van pronunciar Daffis, *Literarisches Echo*, 3 (1901), pp. 807-810, i Elster, *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen*, 107 (1901), pp. 33-47. –Des d'aleshores, en diverses universitats alemanyes, p. ex. a Leipzig i Würzburg, s'han concedit càtedres i places de professorat de literatura comparada a representants de la història de literatures estrangeres.
15. Amb aquestes idees Betz acabava el seu article sobre la literatura comparada citat més amunt. Últimament, un representant de la «littérature comparée» francesa, Jean Marie Carré, ha presentat un programa idèntic en les conferències dictades a la Université Internationale de Bruxelles: «La littérature comparée est à l'état actuel des littératures ce que la Société de Nations est à la politique des nations fermées. Elle permettra un jour d'édifier une histoire générale de la littérature comme il y a une histoire générale de l'art ou de la philosophie, d'étudier les grans courants de la pensée européenne, classicisme, romantisme, réalisme, symbolisme, à travers tous les pays où ils se sont manifestés. En s'attachant à préciser l'influence des grans génies hors de leurs patries et l'action réciproque des littératures les unes sur les autres, et contribuera à mieux affermir les relations intellectuelles entre les peuples». (*Revue de la littérature comparée*, 2, p. 137).
16. Vossler, *Die romantischen Kulturen und der deutsche Geist*, Munic, 1926, p. 12. – F. Ernst («Zum 3. Jahrgang der Revue de la littérature comparée», *Wissen und Leben*, 16 [1922], p. 975) retreu a la història de la literatura alemanya que traça uns marcs massa estrets, però bàsicament en el sentit que no té gaire en compte la literatura científica.
17. Els francesos no pensen igual. Almenys Baldensperger escriu (*La Littérature, Création. Succès, Durée*, París, 1913, p. 289): «Les manuels de littérature ont raison d'exclure de leur champ d'observation, par exemple, tels auteurs de mérite, qui Français ou Italiens du XIIe siècle ou de XIIIe siècle, bons Français et bons Italiens, j'imagine, écrivaient en latin».

18. *Deutsche Dichter des lateinischen Mittelalters*, editat per Reich, Munic, 1911, pp. 108, 452 i ss.
19. En la ja citada *Introduction à l'histoire comparée des littératures*, de Benloew, llegim a la p. 20: «On sait que la littérature allemande est, jusqu'à un certain point, la fusion de toutes les littératures de l'antiquité et des temps modernes».
20. En aquest context es pot citar una bella imatge de Karl Vossler: «Les ciències i les arts, que hom creu posseïr com a herència, ben guardades al reliquiari de la pàtria, emigren, no se sap per quines portes, i només queda el gènere invendible». (*Die romanischen Kulturen und der deutsche Geist*, Munic, 1926, p. 12).
21. Gerrit Kalf, *Westeuropäische Letterkunde*, 2 vols., Groningen, 1923-1924.
22. Karl Dieterich, *Die osteuropäischen Literaturen in ihren Hauptströmungen vergleichend dargestellt*, Tübingen, 1911.
23. Es va tenir consciència d'aquesta comunitat al segle XIX, a l'època de la Jeune Europe, quan Mazzini va escriure el seu assaig «D'una letteratura europea» (*Antologia*, 1829) i Edgar Quinet el va seguir amb la tesi «De l'unité des littératures modernes» (*Revue de deux mondes*, 1838).
24. Vegeu el meu article «Heinrich Kleist und Torquato Tassi», a *Zeitschrift für deutschen Unterricht* 31, pp. 273 i ss. – La tragèdia *Les Amazones*, de Mme. Du Boccage, a què es refereix Kluckhohn (*Germ. Rom. Monatschr.* 6, p. 278), encara es pot considerar un ressò del barroc. La ironització de Voltaire a la *Pucelle* i el tractament lúdic de Weisse a les seves *Amazonenlieder*, l'heroïna de les quals no entra personalment en combat, són característics de la Il·lustració.
25. Vegeu Rudolf Unger, «Literaturgeschichte und Geistesgeschichte», *D. Vierteljahrsschr.* 4, pp. 180, 190.
26. Els aclariments proporcionats per Ernst Elster («Weltliteratur und Literaturvergleichung», *Archiv für das Studium der neueren Sprache und Literatur* 107, pp. 33-47) han estat obscurits en molts aspectes per Simmel (*Logos* 1, pp. 25 i ss.), R. M. Meyer (*Die Weltliteratur im 20. Jahrhundert*, 1913, pp. 11 i ss.) i Else Beil (*Zur Entwicklung des Begriffes Weltliteratur. Kösters Probefahrten*, vol. 28, Leipzig, 1915).
27. Fins i tot les exposicions de la història de la literatura europea moderna corren el risc de perdre el caràcter de les obres científiques en sentit estricte, a causa de l'abundància de matèria indominada. L'últim volum dels *Periods of european literature*, de Saintsbury, per exemple, mostra un coneixement molt pobre de la literatura alemanya del segle XIX, confegit a partir d'antologies i de manuals escolars d'història literària, i en el qual no trobem un nom com el de Hebbel. Un coneixedor de la literatura de l'Europa occidental tan navegat com Arturo Farinelli, capaç d'expressar-se en quatre idiomes com si es tractés de la seva llengua materna, ha recalcat la impossibilitat de l'empresa en el seu comentari sobre la història de la literatura universal de Baumgartner: «No hem d'aspirar a l'extensió, sinó a la profunditat; no hem d'aprofundir en el món exterior il·limitat, sinó en l'individu il·limitat».
28. També de la pedagogia de la literatura; vegeu l'opuscle de Wilhelm Dobbek, *Vergleichende Literaturbetrachtung im deutschen Unterricht* (Leipzig, 1927), tot i que es limita a la literatura nacional.
29. *Comparative Study of Literature. Publications of the Modern Language Association of America 1896* (XI, 2), p. 167. S'hi percep innegablement un retorn als punts de vista de Carrière (vegeu més amunt la nota 6). En l'endemig, però, hi ha la investigació comparada de l'èpica dels Gaston Paris, Pio Rajna, Comparetti i Krohn.
30. Aquest llibre, que no es troba a cap biblioteca alemanya i al qual he accedit a través de la biblioteca municipal de Zürich, a la p. 160 apel·la també a la ciència alemanya: «Si els nostres industriuosos erudits alemanys dediquessin ni que fos una mica de temps de lleure a la comparació de les condicions socials en què la poesia de l'heroïsmes ha prosperat en diversos països i èpoques, ben segur que sabríem més coses sobre el naixement de l'èpica que no podem aprendre amb la major quantitat d'esmenes textuals i disputes filològiques».
31. E. Bovet, *Lyrisme. Epopée. Drame. Une loi de l'histoire littéraire expliquée*, París, 1911. Vegeu també el meu article «Zur Lehre von den Dichtungsgattungen», *Festschrift August Sauer*, Stuttgart, 1926, pp. 74 i ss.